

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

บุคคลย่อมมีความต้องการและความหวังเป็นของตนเอง ความหวังจะเป็นตัวกระตุ้นให้คนมีกิจกรรมในสิ่งที่ตนปรารถนา บุคคลจึงควรมีการวางแผนการดำเนินชีวิตเพื่อให้ประสบผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เป็นช่วงที่อยู่ในวัยรุ่น ซึ่งถือว่าเป็นช่วงวัยค้นหาตนเองและมีความต้องการมีแนวชีวิตเป็นของตนเองโดยเฉพาะด้านการศึกษาและการประกอบอาชีพ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงศึกษาเป้าหมายทางการศึกษาและความสนใจในอาชีพของนักเรียนในระดับนี้

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเรื่อง "เป้าหมายทางการศึกษาและความสนใจในอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรธานี" ผู้วิจัยขอเสนอตามลำดับดังนี้

- 2.1 ความหมายของเป้าหมายทางการศึกษา
- 2.2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความต้องการทางการศึกษา
- 2.3 ความหมายของความสนใจในอาชีพ
- 2.4 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความสนใจและการเลือกอาชีพ
- 2.5 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษาและความสนใจในอาชีพของนักเรียน

2.1 ความหมายของเป้าหมายทางการศึกษา

ความหมายของเป้าหมาย

จากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายของ "เป้าหมาย" ไว้ว่า หมายถึง วัตถุประสงค์หรือจุดหมายปลายทางที่บุคคลพยายามบรรลุถึง (ราชบัณฑิตยสถาน 2526)

ในพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2532) ได้ให้ความหมายของ "เป้าหมาย" (Goal) ว่า หมายถึงจุดประสงค์หรือความมุ่งประสงค์ที่จะให้บรรลุและให้

สัมฤทธิ์จุดประสงค์ ทั้งนี้ต้องมีการวางแผนนโยบายและวิธีดำเนินการตามกำหนดด้วย จึงจะสัมฤทธิ์จุดประสงค์

ส่วนใน Webster Third New International Dictionary (Guralnik, 1981) ให้ความหมายว่า "เป้าประสงค์" หมายถึงจุดหมายปลายทางซึ่งบุคคลพยายามหรือปรารถนาจะบรรลุตามความมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์

และ A Dictionary of Management ได้ให้ความหมายไว้ 3 ประการคือ (Rosenzberg, 1983)

1. ผลของการกระทำที่บุคคลหรือองค์การพึงปรารถนา
2. ผลสุดท้ายหรือจุดหมายปลายทางของแผน
3. สิ่งที่บุคคลมุ่งพยายามจะทำการให้สำเร็จ

จะเห็นได้ว่าเป้าประสงค์มีลักษณะที่จะนำไปสู่การปฏิบัติและวิธีดำเนินงาน เพื่อตอบสนองความมุ่งหมายในอนาคต อันจะทำให้บุคคลได้ตระหนักถึงความต้องการของตนเอง ตลอดจนเป็นแรงจูงใจให้เกิดการปฏิบัติตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ดังที่โรดัม บาลกะวงศ์ ณ อยุธยา (2525) กล่าวว่าเป้าประสงค์เป็นปัจจัยทางพฤติกรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งควรได้รับการพิจารณาโดยละเอียด เพราะเป้าประสงค์จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ

ในภาษาอังกฤษนอกจากคำว่า Goals ยังมีคำที่มีความหมายคล้ายคลึงกันคือ คำว่า Purpose, Objective, Mission และ Target ซึ่งอาจใช้คำภาษาไทยว่า ความมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ ปณิธานและเป้าประสงค์ ซึ่งจะมีลักษณะต่างกันที่ระดับดังนี้ ความมุ่งหมาย (Purpose) และปณิธาน (Mission) มีลักษณะเป็นปรัชญาและอุดมการณ์ อันมีขอบเขตกว้างกว่าวัตถุประสงค์ (Objective) ซึ่งมีลักษณะที่เป็นแนวทางนำไปสู่วิธีปฏิบัติและวิธีดำเนินงาน แต่ที่นิยมใช้คือ Goal และ Target เนื่องจากจะใช้กำหนดแคบลงมา สามารถบอกปริมาณจำนวน และตัวเลขหรือลักษณะได้อย่างชัดเจน (อนันต์ เกตุวงศ์, 2526)

ความหมายของการศึกษา

ได้มีนักวิชาการให้ความหมายของคำว่า "การศึกษา" แตกต่างกันไปที่น่าสนใจมีดังนี้

คำว่า "การศึกษา" (Education) มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า Educare ซึ่งแปลว่า บำรุง เลี้ยง อบรม รักษา ทำให้เจริญงอกงาม (วิจิตร ศรีสอาน, 2530 อ้างถึงใน เรณู คุปต์ชัยเชื้อ, 2533)

ดิวอี้ (Dewey, 1964 อ้างถึงในบุญชู สาธร, 2521) นักปรัชญาการศึกษาที่มีความเห็นว่าคุณค่าของการศึกษาอยู่ที่บทบาทที่การศึกษาสามารถสร้างความปรารถนาที่จะเจริญงอกงามต่อเนื่องกันตลอดไปให้เกิดขึ้นในตัวบุคคล และการศึกษาเป็นเครื่องมือช่วยทำให้ความปรารถนาเป็นความจริงขึ้นมาได้ด้วย

เบไรเตอร์ (Bereiter, 1972 อ้างถึงใน เมธี ปิณฑานนท์, 2523) กล่าวถึงความหมายของการศึกษาว่า การศึกษาเป็นมวลของเป้าประสงค์และจุดรวม เพื่อให้การศึกษาแก่เด็ก โดยมุ่งที่จะให้มีอิทธิพลต่อพัฒนาการเด็ก

และศักดิ์ ประจักษ์ประทานพร (2526) ให้ความหมายของการศึกษาว่าเป็นศาสตร์แขนงหนึ่ง และเป็นกระบวนการที่นำความรู้จากภายนอกเข้าไปสั่งสมในตัวผู้เรียนและท้ายสุดเป็นกิจกรรมตอบสนองกันระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

จากความคิดเห็นของบุคคลต่างๆ ดังกล่าวสามารถสรุปความหมายของ "การศึกษา" ได้ว่า การศึกษาเป็นกระบวนการและศาสตร์แขนงหนึ่งที่จะพัฒนาบุคคลทั้งในด้านจิตใจ และคุณสมบัติอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นไปอย่างต่อเนื่องและยังเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้ความปรารถนาของบุคคลเป็นจริงขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นกิจกรรมที่เอื้อประโยชน์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันและมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

จากความหมายของเป้าประสงค์และการศึกษา พอจะสรุปความหมายของ "เป้าประสงค์ทางการศึกษา" ได้ดังนี้

เป้าประสงค์ทางการศึกษา หมายถึง ความปรารถนาหรือความมุ่งหวังของบุคคลที่ต้องการบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เพื่อเป็นการพัฒนาตนเองทั้งด้านจิตใจ นิสัยและคุณสมบัติอย่างอื่น โดยเป็นการได้จากการศึกษาในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน ซึ่งเป็นความต้องการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ตั้งแต่ความต้องการเรียนรู้หลังสำเร็จการศึกษาในระดับหนึ่ง เริ่มตั้งแต่การคิดจะศึกษาต่อ การเลือกสาขาวิชาและสถาบัน การปรึกษาหารือกับบุคคลต่าง ๆ ตลอดจนการสร้าง ความหวังในการเลือกอาชีพในอนาคตหลังสำเร็จการศึกษาตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

2.2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความต้องการทางการศึกษา

การศึกษาเป็นการพัฒนาบุคคลเพื่อให้บรรลุเป้าหมายใดเป้าหมายหนึ่ง ซึ่งเป้าหมายจะถูกกำหนดขึ้นตามคุณค่าที่แต่ละคนยึดถือ แต่ละคนจึงนิยมการศึกษาไม่เหมือนกัน การศึกษาเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิตของบุคคล มีปัจจัยหลายอย่างที่มีอิทธิพลต่อการหล่อหลอมชีวิต บุคลิกภาพ ความรู้สึกนึกคิด การศึกษาจากประสบการณ์ทั้งมวลมิได้กำหนดเฉพาะในโรงเรียนเท่านั้น สถาบันทางสังคมอื่น ๆ เช่น บ้าน วัด สื่อมวลชน ฯลฯ ต่างก็มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของบุคคล (เรณู คุปต์เสีयर, 2533) จะเห็นได้ว่าการศึกษาเป็นการตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมระหว่างมนุษย์ด้วยกัน ผู้เรียนจึงมีความต้องการทางการศึกษา

ความต้องการที่จะศึกษาต่อของผู้เรียนเป็นผลมาจากแรงจูงใจ การสร้างแรงจูงใจเป็นส่วนสำคัญที่จะผลักดันให้ผู้เรียนเจริญก้าวหน้าในทุกด้าน ดังที่เอนกกุล กริแสง (2526) ได้แบ่งการสร้างแรงจูงใจเป็น 2 ประเภทดังนี้

1) การจูงใจภายนอก (Extrinsic Motivation) เป็นการกระทำกิจกรรมที่มีจุดหมายปลายทาง ซึ่งอยู่นอกเหนือไปจากกิจกรรมที่บุคคลใช้กิจกรรมนั้นเป็นเครื่องมือไปสู่สิ่งที่ต้องการ เช่น คนขับรถรับจ้างโดยหวังเงินค่าโดยสาร เป็นต้น

2) การจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) เป็นการกระทำกิจกรรมที่มีจุดหมายปลายทางอยู่ที่ตัวกิจกรรมนั้น บุคคลจะทำการกิจกรรมนั้น ๆ เพราะอยากจะทำโดยไม่ได้หวังสิ่งตอบแทน นอกจากความพอใจของตนเองเท่านั้นเช่น การขับรถเล่นเพื่อความเพลิดเพลิน

นอกจากนี้ยังมีสิ่งเร้าอื่น ๆ ที่มีอิทธิพลต่อบุคคล โดยพฤติกรรมต่าง ๆ ล้วนมาจากแรงจูงใจ อาจกล่าวได้ว่าพฤติกรรมส่วนใหญ่เกิดจากแรงจูงใจ ทั้งการจูงใจภายนอกและการจูงใจภายใน เป็นกระบวนการที่อันตรียถูกกระตุ้นจากสิ่งเร้าให้มุ่งสู่จุดหมายปลายทาง แรงจูงใจเป็นพลัง ซึ่งทำให้เกิดพฤติกรรมและควบคุมแนวทางของพฤติกรรมหรือแรงจูงใจเป็นสิ่งที่กระตุ้นอันตรียหรือชี้ทางให้อันตรียกระทำพฤติกรรมเพื่อไปสู่เป้าหมาย (เรียร์ศรี วิวิธสิริ, 2527) แรงจูงใจจะเกิดขึ้น ตลอดเวลาตราบใดที่มนุษย์มีความต้องการ ซึ่งความต้องการทำให้มีสภาวะร่างกายขาดสมดุล ทำให้เกิดแรงขับเพื่อแสดงพฤติกรรมและการกระทำไปสู่เป้าหมายที่จะตอบสนองความต้องการ เมื่อได้รับการตอบสนองแรงขับจะลดลงและเกิดความพึงพอใจ ในขบวนการที่เกิดแรงจูงใจจุดเริ่มต้น คือ ความต้องการของมนุษย์นั่นเอง

2.2.1 ทฤษฎีแรงจูงใจ (Theory of Human Motivation) ของมาสโลว์ (Maslow, 1970) ซึ่งเป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มมนุษยนิยม (Humanist) เห็นว่ามนุษย์มีอิทธิพลของแรงผลักดันจากความหิว ความกระหายหรือความต้องการทางเพศเท่านั้น แต่มนุษย์เกิดมามีความอยากรู้ อยากเห็น มีความสร้างสรรค์ ต้องการพัฒนาตนเอง ในทัศนะของมาสโลว์ มนุษย์เกิดมาพร้อมกับความต้องการ 5 ประการ เป็นที่รู้จักและยอมรับกันในชื่อ Maslow Hierarchies of Need โดยเรียงลำดับความต้องการของมนุษย์จากต่ำสุดไปสูงสุดดังต่อไปนี้

1. ความต้องการทางสรีระ (Physiological Need) เป็นความต้องการที่สำคัญที่สุดของมนุษย์ มนุษย์จะไม่สนใจเรื่องอื่นถ้าเขายังหิวกระหาย ความต้องการทางร่างกาย นอกจากอาหาร ได้แก่ การพักผ่อน ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค เป็นต้น

2. ความต้องการความปลอดภัย (Safety Need) ได้แก่ ความต้องการปกป้องให้พ้นอันตรายต่าง ๆ จากการข่มขู่ การแย่งชิง เป็นความต้องการที่เกิดขึ้นเมื่อความต้องการทางร่างกายได้รับการตอบสนองแล้ว

3. ความต้องการความรักและเป็นส่วนหนึ่งของสถาบัน (Love and Belonging Need) ได้แก่ ความต้องการยอมรับโดยพรรคพวกเพื่อนฝูง ต้องการมิตรภาพและความรัก ความต้องการทางสังคม จะเป็นตัวกระตุ้นพฤติกรรมบางประการ เช่น ถ้าไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมอาจกลายเป็นนักต่อต้าน เป็นต้น

4. ความต้องการนิยมนับถือในตนเอง (Self-Esteem Need) เป็นความต้องการยอมรับพอใจและภูมิใจในตนเอง ต้องการในสิ่งที่ก่อให้เกิดชื่อเสียงแห่งตน ได้แก่ ความต้องการเพื่อความมั่นใจตนเอง ต้องการตำแหน่งหน้าที่ เป็นต้น

5. ความต้องการเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง (Self-Actualization Need) เป็นความต้องการเพื่อพัฒนาตนเองต่อไปเรื่อย ๆ เพื่อให้สังคมตระหนักถึงความสามารถของตนเอง เช่น ศึกษาค้นคว้าเพราะความอยากรู้ ทำงานเพราะใจรักและอยากทำ

ความต้องการของมาสโลว์มีข้อสังเกตคือ แต่ละขั้นตอนของความต้องการจะต่อเนื่องกันไปตลอดชีวิตของบุคคลและมีอยู่ตลอดไป ซึ่งบุคคลจะต้องได้รับการตอบสนองขั้นต้นก่อน จึงจะเกิดความต้องการในระดับสูงขึ้นและบุคคลอาจจะไม่เกิดความต้องการครบ 5 ขั้น หากขั้นต้น ๆ ไม่ได้รับการตอบสนองเสียก่อน

นอกจากความต้องการของมาสเตอร์แล้ว ในปีเดียวกัน โนลส์ (Knowles, 1970) ได้มีแนวคิดเกี่ยวกับความต้องการทางการศึกษาของบุคคล

2.2.2 ความต้องการทางการศึกษา

โนลส์ได้แบ่งความต้องการออกเป็น 2 ประเภทคือ

1) ความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ได้แก่ ความต้องการทางกายภาพ ความต้องการทางการเจริญเติบโต ความต้องการความปลอดภัย ความต้องการประสบการณ์ใหม่ ความต้องการความสำเร็จ และความต้องการยอมรับว่าตนเองมีคุณค่า

2) ความต้องการทางการศึกษา เป็นผลมาจากแรงกระตุ้นของความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ร่วมกับสภาพแวดล้อมที่ทำให้บุคคลต้องการเรียนรู้ในบางสิ่งบางอย่างที่ตนเองขาดแคลนให้ตนเองดีขึ้น ฉะนั้น ความต้องการทางการศึกษาคือช่องว่างระหว่างระดับความสามารถของบุคคลในปัจจุบันกับความปรารถนาที่อยากจะให้มีขึ้นในอนาคต

สำหรับความต้องการทางการศึกษา นอกจากจะเกิดจากความต้องการของแต่ละบุคคลแล้วยังเกิดจากแรงจูงใจที่เกิดจากความคาดหวังของบุคคลในความสำเร็จ ซึ่งเรียกว่าแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

2.2.3 ทฤษฎีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (Achievement Theory) ของ David McClelland (1969) ซึ่งเป็นศาสตราจารย์ทางจิตวิทยาแห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดที่ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์หรือความต้องการสัมฤทธิ์ของบุคคล เขาถือว่าเป็นแรงจูงใจที่มีความสำคัญที่สุดสำหรับจิตวิทยาการศึกษา แมคเคลแลนด์ได้อธิบายเกี่ยวกับแรงจูงใจที่เกิดจากความคาดหวังของบุคคล ซึ่งอาจจะได้พบหรือมีประสบการณ์จากสิ่งใดสิ่งหนึ่งจนเป็นรอยประทับใจตั้งแต่ยังเล็ก ๆ แล้วพยายามที่จะก้าวไปสู่ความสำเร็จที่เขาตั้งเป็นมาตรฐานการกระทำของเขาไว้ ถ้างานที่คาดหวังไว้เกิดผลสำเร็จกำลังใจก็จะเกิดขึ้นและคาดหวังความสำเร็จในครั้งต่อ ๆ ไปสูงขึ้น แต่ถ้าไม่ประสบผลสำเร็จและเกิดขึ้นบ่อยครั้ง การตั้งความคาดหวังจะลดต่ำลง ซึ่งในการที่จะดูว่าบุคคลไหนเป็นผู้มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงหรือต่ำ ได้จากการทำงานของเขา แมคเคลแลนด์ได้กล่าวถึงลักษณะของบุคคลที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ไว้ดังนี้

1) การกระทำกิจกรรมต่าง ๆ เขาจะพยายามที่จะทำให้สำเร็จมากกว่าที่จะทำเพื่อหลีกเลี่ยงความล้มเหลว

2) เขาจะเลือกทำงานที่เหมาะสมและเป็นไปได้ตามความสามารถของเขาให้เกิดผลสำเร็จด้วยดี

3) เขาจะคิดว่างานทุกอย่างจะสำเร็จก็ด้วยความตั้งใจและจริงจังของตนเองไม่ว่าเพราะโอกาสอันน้อย

4) เขาจะทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมายและมีคุณภาพ โดยไม่คำนึงถึงรางวัลหรือชื่อเสียงของตนเอง

จากลักษณะดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการที่คนเราจะเป็นผู้มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงนั้นไม่ได้เกิดขึ้นโดยง่าย แต่ต้องพัฒนาหรือปลูกฝังมาากพอสมควร การเกี่ยวข้องกันของบุคคลในสังคมมาตั้งแต่เด็ก ทำให้แรงจูงใจพัฒนาขึ้นมาในตัวบุคคล เกิดแรงจูงใจที่จะกระทำสิ่งต่าง ๆ และยังเป็นตัวชี้ถึงประสิทธิภาพของทรัพยากรมนุษย์ได้ทางหนึ่ง

จะเห็นได้ว่าความต้องการเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ซึ่งแบ่งเป็นสองประเภทใหญ่ ๆ คือ ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological or Biological Need) ซึ่งเกิดขึ้นภายในร่างกาย ได้แก่ ความต้องการอากาศ อาหาร น้ำ ฯลฯ และความต้องการทางด้านจิตใจ (Psychological need) ซึ่งเกิดขึ้นในสังคมได้แก่ ความรัก ความมีชื่อเสียง ฯลฯ ไม่ว่าจะเป็นความต้องการตามแนวคิดของมาสโลว์หรือเมอร์เรย์ มักมีความต้องการที่จะเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ รวมอยู่ด้วย จะเป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งที่จะทำให้เกิดความอยากรู้อยากเห็นแก่ผู้เรียน อันเป็นหนทางไปสู่การเรียนรู้ที่ดี (กมลรัตน์ หล้าสูงษ์, 2528) โดยเฉพาะความต้องการทางด้านจิตใจหรือสังคม เป็นความต้องการที่ซับซ้อนที่เกิดจากการพัฒนาจากสภาวะหนึ่งไปสู่สภาวะหนึ่ง เกิดความอยากรู้อยากเด่น อยากมีเกียรติชื่อเสียง ความต้องการศึกษาดูก็เป็นการต้องการที่อยากมีชื่อเสียงด้วย

จากข้อมูลดังกล่าว สรุปเหตุผลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความต้องการทางการศึกษาของนักเรียน ได้แก่ เหตุผลซึ่งมาจากความต้องการ ด้านอิสระ เหตุผลทางเศรษฐกิจและสังคม ความต้องการเกียรติยศ การเห็นคุณค่าของตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่การประกอบอาชีพในอนาคต

2.3 ความหมายของความสนใจในอาชีพ

ความหมายของคำว่า "ความสนใจในอาชีพ" ได้มีผู้ให้ความหมายของความสนใจในอาชีพไว้ดังนี้

อบรม สนิทบาล (ม.ป.ป.) ให้ความหมายว่า "ความสนใจในอาชีพ" เป็นความรู้สึกของบุคคลที่เกิดจากการชักนำให้เอาใจใส่ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

คมเพชร จัตรสุภกุล (2521) ให้ความหมายความสนใจในอาชีพว่าเป็นความรู้สึกของบุคคลที่มีต่ออาชีพใดอาชีพหนึ่ง ซึ่งจะกระตุ้นให้บุคคลเลือกหรือกระทำในอาชีพที่ชอบ และในที่สุดเขาจะบรรลุจุดหมายของการประกอบอาชีพตามที่ตั้งใจเอาไว้

ส่วนจาเนียร ช่างระคิด (2524) ได้ให้ความหมายของ "ความสนใจในอาชีพ" ว่า ความสนใจในอาชีพใดอาชีพหนึ่งของแต่ละบุคคลหรือเป็นความรู้สึกของความตั้งใจ ความอยากรู้อยากเห็นเกี่ยวกับอาชีพ

สำหรับวัชร ทรัพย์มี (2531) ให้ความหมายของความสนใจในอาชีพว่า ความสนใจคือความอยากรู้อยากเห็น อยากรกระทำในสิ่งที่ตนสนใจและความสนใจเป็นองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพ

พอจะสรุปได้ว่า ความสนใจในอาชีพ หมายถึง ความรู้สึกพึงพอใจ ความสนใจของบุคคลที่จะแสดงความชอบในงานต่าง ๆ ที่บุคคลจะกระทำในช่วงชีวิตการทำงาน มีความเอาใจใส่ต่ออาชีพใดอาชีพหนึ่ง อันจะทำให้บุคคลมีแนวโน้มที่จะเลือกประกอบอาชีพนั้น ๆ

ความสนใจในอาชีพ จัดว่าเป็นองค์ประกอบด้านตัวบุคคลที่สำคัญอย่างหนึ่งในการเลือกอาชีพ เพราะความสนใจเกิดขึ้นในตัวบุคคลจะเป็นแรงผลักดันที่กระตุ้นให้บุคคลกระทำการใด ๆ โดยแสดงถึงความโน้มเอียงที่บุคคลเลือกหรือทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งมากกว่าสิ่งอื่น อาจกล่าวได้ว่าความสนใจคือ "ความชอบ" นั่นเอง สาเหตุที่ทำให้เกิดความสนใจนั้น พอสรุปได้ดังนี้ (สุณีย์ ชีรดากร, 2523)

- 1) เกิดจากความต้องการ
- 2) เกิดจากการเห็นคุณค่าในสิ่งนั้น
- 3) เกิดจากแรงจูงใจของสิ่งเร้า
- 4) เป็นสิ่งที่มีความหมาย
- 5) เป็นสิ่งแปลกใหม่ และมีความสัมพันธ์กับชีวิตจริงของบุคคล

6) เป็นสิ่งที่บุคคลนั้นถนัดหรือมีประสบการณ์มาบ้างแล้ว

ดังนั้น ความสนใจในอาชีพของบุคคลแต่ละคน จะมีความแตกต่างกันเนื่องจากบุคคลมีพื้นฐาน ประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมของบุคคลต่างกัน

2.4 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความสนใจและการเลือกอาชีพ

จุดเริ่มต้นของความสนใจด้านอาชีพของบุคคล กินซเบิร์ก (Ginzberg, 1966) กล่าวว่า เด็กเริ่มให้ความสนใจด้านอาชีพอายุประมาณ 11 ปี แต่ยังไม่สามารถพิจารณาความสามารถของตนเองว่ามีความเหมาะสมกับอาชีพใด แต่เมื่ออายุย่างเข้าสู่วัยรุ่นอายุ 13-14 ปี เด็กก็จะสามารถพิจารณาว่าตนเองเหมาะสมกับอาชีพใดและเมื่ออายุ 15-18 ปี เด็กจะสามารถพิจารณาว่าตนควรเลือกอาชีพใด จะเห็นได้ว่าจากคำกล่าวของกินซเบิร์กช่วงอายุ 13-18 ปี เป็นช่วงชีวิตคาบเกี่ยวกับช่วงอายุของนักเรียนที่กำลังเรียนในชั้นมัธยมศึกษา ซึ่งจัดว่าเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อ ที่จะมีผลต่อชีวิตการทำงานในอนาคตของเด็กโดยตรง เด็กจะต้องได้รับความแนะนำอย่างถูกต้องว่า ความสนใจ ความสามารถและความถนัดของเด็กว่าการจะเตรียมตัวเข้าสู่อาชีพใดจึงจะตรงกับความต้องการและความสามารถ การประกอบอาชีพเป็นกิจกรรมที่จำเป็นสำหรับทุกคน การที่บุคคลมีแนวโน้มในการเลือกอาชีพต้องรู้จักตนเอง มีความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริงของอาชีพซึ่งล้วนจะต้องอาศัยการวางแผนอย่างเป็นระบบ

นอกจากนี้ ซูเปอร์ (Super, 1962 Cited by Tolbert, 1974) ได้ศึกษาผล-การวิจัยเกี่ยวกับความสนใจในอาชีพและสรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับความสนใจในอาชีพไว้ดังนี้

1. ความสนใจเป็นตัวกำหนดในการเลือกสายการเรียนและการประกอบอาชีพที่สำคัญมากกว่าตัวชี้แนะอื่น ๆ อันได้แก่ ความถนัด สถานะทางสังคม อุปนิสัยหรือบุคลิกภาพ

2. ความสนใจอาจเป็นตัวกำหนดทิศทางการพยายามและกิจกรรม ส่วนความถนัดเป็นสิ่งสำคัญในการกำหนดและระดับความสนใจ

3. ความสนใจที่ได้รับจากแบบสอบถามความสนใจในอาชีพ จะมีความมั่นคงมากกว่าและมีอำนาจการทำนายมากกว่าความสนใจที่ได้จากการบอกเล่าหรือแสดงออก

4. คะแนนความสนใจในอาชีพหนึ่ง ๆ จะมีความสัมพันธ์กับการเลือกอาชีพ ความคงที่และความสมบูรณ์ในการเรียนหรือการฝึกงานในด้านต่าง ๆ

สำหรับทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความสนใจและการเลือกอาชีพที่น่าสนใจมีดังนี้

2.4.1 ทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพของกินซเบิร์ก (Ginzberg's Theory of Career Development)

กินซเบิร์ก เป็นนักวิจัยแห่งมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย (Columbia University) ในสาขาทรัพยากรมนุษย์ ทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพของเขาเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับทฤษฎีทางอาชีพอื่น ๆ ในปี ค.ศ. 1974 เขาได้เขียนเกี่ยวกับการเลือกอาชีพของบุคคลโดยเขาเชื่อว่าบุคคลไม่ได้เลือกอาชีพเพราะโอกาส แต่ได้จากการเลือกพัฒนาแบบแผนทางพฤติกรรม ซึ่งไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้และเกิดในช่วงเยาว์วัยของชีวิต โดยเขาแบ่งช่วงการตัดสินใจเลือกอาชีพของบุคคลเป็น 3 ระยะ ดังนี้

1. ระยะการเลือกแบบเพ้อฝัน (The period of fantasy choice) อยู่ในช่วงก่อนอายุ 11 ปี การเลือกอาชีพในระยะนี้เด็กจะเริ่มคิดถึงทางเลือกอาชีพโดยการสร้างจินตนาการว่าโตขึ้นจะเป็นอะไร ในระยะนี้เด็กยังไม่สามารถในการประเมินขีดความสามารถของตนเอง ยังไม่คำนึงถึงโอกาสที่จะเป็นไปได้และขอบเขตของความเป็นจริง

2. ระยะของการทดลองทำงาน (The period of tentation choice) อยู่ในช่วงอายุ 11-17 ปี การเลือกอาชีพในระยะนี้เป็นการเลือกที่ยึดตนเองเป็นสำคัญ การพิจารณาเลือกอาชีพจะตระหนักถึงความต้องการในการตัดสินใจเลือกอาชีพในอนาคต เป็นการเลือกที่ต้องค้ำประกอบเกี่ยวกับตนเองด้านความสนใจ ความสามารถและค่านิยมโดยจะเป็นไปในลักษณะการตอบสนองความพึงพอใจในอนาคตมากกว่าปัจจุบัน ในระยะนี้สามารถแบ่งเป็นชั้นย่อย ๆ ได้ 4 ชั้น คือ

ขั้นที่ 1 ขั้นยึดความสนใจของตน (Interest stage) อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 11 ปี ถึง 12 ปี เด็กจะพิจารณาวางแผนการเลือกอาชีพของตนเองโดยไม่คำนึงถึงความสามารถของตน ส่วนมากจะสัมพันธ์กับความต้องการหรือจินตนาการในความคิดฝัน (Fantasy period)

ขั้นที่ 2 ขั้นคำนึงความสามารถของตนเอง (Capacity stage) อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 13 ปี ถึง 14 ปี เด็กจะเลือกอาชีพโดยคำนึงความสามารถโดยการประเมินความสามารถของตนเองเป็นหลักในการพิจารณา

ขั้นที่ 3 ขั้นคำนึงถึงค่านิยมของตนเอง (Value stage) อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 15 ปี ถึง 16 ปี เด็กจะเริ่มรู้ถึงค่านิยมและสังเกตว่าอะไรเป็นสิ่งสำคัญที่ตนเองต้องการในชีวิต

ขั้นที่ 4 ขั้นของการเปลี่ยนแปลง (Transition stage) เป็นช่วงสุดท้ายของระยะนี้ เด็กจะเริ่มรู้จักการพิจารณาเลือกอาชีพจากข้อเท็จจริง เขาจะตระหนักได้ว่าการตัดสินใจของเขาจะเป็นผลต่อเนื่องไปในอนาคตของเขาด้วย

3. ระยะของความเป็นจริง (Realistic period) อยู่ในช่วงอายุตั้งแต่ 17 ปี จนถึงวัยผู้ใหญ่ ระยะนี้เป็นระยะแสวงหาข้อเท็จจริงจากอาชีพต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจเลือกอาชีพ โดยคำนึงถึงโอกาสที่จะเป็นไปได้ในสภาพการณ์จริง ระยะนี้แบ่งเป็นขั้นต่าง ๆ ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นของการสำรวจอาชีพ (Exploration stage) บุคคลจะสำรวจอาชีพต่าง ๆ ว่าอาชีพใดเหมาะสมกับตนโดยคำนึงถึงความสนใจและค่านิยม เพื่อพยายามที่จะตัดสินใจให้สอดคล้องกับความเป็นจริง เช่น ลองเลือกเรียนวิชาต่าง ๆ หรือหาประสบการณ์ในการทำงาน

ขั้นที่ 2 ขั้นรวมตัวของความคิดที่จะเลือกอาชีพ (Crystallization stage) อยู่ในช่วงอายุ 20 ปีขึ้นไป บุคคลจะเลือกอาชีพเนื่องจากข้อมูลที่เกี่ยวข้องในด้านต่าง ๆ มีความชัดเจนเกิดการยอมรับความสามารถของตนและคำนึงถึงจุดประสงค์ของอาชีพที่ตนเลือก

ขั้นที่ 3 ขั้นการเลือกอาชีพที่เฉพาะเจาะจง (Specification stage) เป็นขั้นตัดสินใจที่เฉพาะเจาะจงและเริ่มวางแผนที่จะเลือกอาชีพใดอาชีพหนึ่ง โดยมีการฝึกและความรู้ประสบการณ์ ถ้าปรากฏว่างานที่เลือกแล้วไม่น่ามาซึ่งความพอใจ ไม่เหมาะสมกับตนแล้ว บุคคลนั้นจะเข้ารับการฝึกและหาประสบการณ์เฉพาะงานด้านใดด้านหนึ่ง เพื่อหาความรู้และประสบการณ์ใหม่เฉพาะอาชีพต่อไป

กินชเบอร์ก พบว่า แม้จะกำหนดระยะอายุของบุคคลในการก้าวเข้าสู่ขั้นการเลือกอาชีพ แต่เด็กทุกคนมีความแตกต่างกันในการก้าวเข้าสู่ขั้นต่าง ๆ ดังนั้น จึงไม่สามารถกำหนดอายุแน่นอนในขั้นพัฒนาการได้ นอกจากนี้สภาพทางสังคมและการศึกษายังมีอิทธิพลต่อการก้าวเข้าสู่ขั้นพัฒนาต่างกันด้วย

2.4.2 ทฤษฎีพัฒนาการทางอาชีพของซูเปอร์ (Super's Theory of Vocational Development)

ซูเปอร์ (Super, 1979 cite by Isaacson, 1986) ได้เสนอหลักการของทฤษฎีที่สำคัญไว้ 10 ประการ โดยมีสาระสำคัญดังนี้

1. บุคคลมีความแตกต่างกันในความสามารถ ความสนใจและบุคลิกภาพ
2. คุณสมบัติที่มี ทำให้บุคคลเหมาะสมกับอาชีพได้หลายอาชีพ
3. อาชีพแต่ละอย่างต้องการคุณลักษณะของความสามารถ ความสนใจและบุคลิกภาพ ทำให้บุคคลหนึ่ง ๆ มีอาชีพได้หลายอย่าง และบุคคลหลาย ๆ คน สามารถเข้าไปทำงานในอาชีพใดอาชีพหนึ่ง
4. ความพึงพอใจ และความสามารถในอาชีพ สถานการณ์ที่บุคคลดำรงชีวิตอยู่ ตลอดจนทัศนคติของบุคคลเปลี่ยนแปลงตามเวลา ประสบการณ์ทำให้การเลือกอาชีพและการปรับตัวเป็นกระบวนการที่ดำเนินการต่อเนื่องไป
5. กระบวนการดังกล่าว อาจสรุปเป็นขั้นตอนของชีวิต 5 ขั้นตอน ดังนี้
 - ขั้นที่ 1 ขั้นการเจริญเติบโต (Growth stage) ตั้งแต่เกิดถึงอายุ 14 ปี มีการเจริญเติบโตทั้งทางร่างกายและจิตใจ เริ่มพัฒนาทัศนคติโดยผ่านการเลียนแบบจากครอบครัวและกิจกรรมในโรงเรียน
 - ขั้นที่ 2 ขั้นการสำรวจ (Exploration stage) ตั้งแต่ 15-24 ปี มีการสำรวจเกี่ยวกับงานทั่ว ๆ ไป เริ่มแสวงหาข้อมูลและประสบการณ์จากการทำงานแล้วนำมาประเมินตนเอง
 - ขั้นที่ 3 ขั้นการวางรากฐาน (Establishment stage) ตั้งแต่ 25-44 ปี มีการแสวงหาอาชีพที่มั่นคงและก้าวหน้า
 - ขั้นที่ 4 ขั้นการสร้างควมมั่นคง (Maintenance stage) ตั้งแต่ 45-64 ปี บุคคลจะยึดมั่นในอาชีพเดิม ความคิดเกี่ยวกับตัวเองและงานอาชีพจะมีการปรับตัวผสมผสานต่อเนื่องกันไปเรื่อย ๆ
 - ขั้นที่ 5 ขั้นระยะการเสื่อม (Decline stage) รวมถึงระยะช่วงก่อนการเกษียณอายุการทำงาน จนกระทั่งหยุดการทำงานใด ๆ ทั้งสิ้น เป็นระยะที่สุขภาพร่างกายและกำลังใจเริ่มเสื่อมลงอาจทำงานอดิเรกทดแทนงานประจำ

6. ธรรมชาติของแบบแผนทางอาชีพของบุคคล กำหนดด้วยระดับฐานะทางเศรษฐกิจ สังคมของบิดามารดา สมรรถภาพทางสมอง บุคลิกภาพ และโอกาสต่าง ๆ ที่ประสบ

7. พัฒนาการตามขั้นตอนแต่ละช่วงชีวิต เป็นผลเอื้ออำนวยที่ได้จากวุฒิภาวะด้านความสามารถและความสนใจ และการทดสอบจากประสบการณ์จริงและพัฒนาการของอัตมโนทัศน์

8. กระบวนการพัฒนาการทางอาชีพที่แท้จริงคือ การพัฒนาและส่งเสริมอัตมโนทัศน์ อัตมโนทัศน์พัฒนามาจากความถนัดที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิดกับโอกาสในการสวมบทบาทต่าง ๆ ตลอดจนการประเมินผลจากการแสดงบทบาทนั้น ๆ ว่าได้รับการยอมรับจากผู้อื่นอย่างไร

9. กระบวนการผสมผสานประนีประนอมระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับปัจจัยทางสังคม และระหว่างอัตมโนทัศน์กับความเป็นจริงเป็นการแสดงบทบาทไม่ว่าจะเป็นการแสดงบทบาทในความไม่พ้น

10. ความพึงพอใจในงานและชีวิตของบุคคล ขึ้นอยู่กับสถานะและความมั่นคง การได้แสดงออกซึ่งความสามารถ ความสนใจ บุคลิกลักษณะ ค่านิยมของตนที่มีในงานชนิดต่าง ๆ สภาพะของงานนั้น ๆ และวิถีชีวิตจากประสบการณ์ขั้นเจริญเติบโตและขั้นการสำรวจที่จะช่วยให้บุคคลได้พิจารณาว่างานนั้นเหมาะสมและเป็นที่ยอมรับ

จากทฤษฎีพัฒนาการทางอาชีพของกินชเบอร์กและซูเปอร์ พอจะสรุปได้ว่าบุคคลจะได้รับประสบการณ์และความคิดเกี่ยวกับอาชีพตั้งแต่วัยทารก ประสบการณ์เหล่านั้นจะพัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ จนสามารถตัดสินใจเกี่ยวกับอาชีพได้ การตัดสินใจนี้จะเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นและดำเนินไปตลอดชีวิต และมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้บุคคลสามารถตัดสินใจและเลือกอาชีพที่ถูกต้องก็คือการเข้าใจตนเอง สามารถพิจารณาเลือกอาชีพจากลักษณะและความสนใจของตนเอง

นอกจากทฤษฎีพัฒนาการทางอาชีพแล้วยังมีทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเลือกอาชีพที่สำคัญก็คือ ทฤษฎีการเลือกอาชีพของฮอปพอคและทฤษฎีการเลือกอาชีพของไครท์

2.4.3 ทฤษฎีการเลือกอาชีพของฮอปพอค (Hoppock's Composite Theory)

ทฤษฎีของฮอปพอค (Hoppock, 1967 : อ้างถึงในพ่องพรหม เกิดพิทักษ์, 2529)

กล่าวถึงความต้องการของบุคคลและความสำคัญของข้อสนเทศเกี่ยวกับบุคคล และสิ่งแวดล้อม

ว่า เป็นปัจจัยสำคัญในการเลือกอาชีพและพัฒนาอาชีพ โดยทฤษฎีของฮอฟฟอค มีหลักการที่สำคัญในการเลือกอาชีพ 10 ประการ ดังนี้

1. บุคคลจะเลือกอาชีพเพื่อสนองความต้องการของตนเอง ซึ่งมีความต้องการหลายประการด้วยกัน เช่น ความต้องการทางด้านร่างกาย การยอมรับและยกย่องจากผู้อื่น ความมั่นคงปลอดภัย เป็นต้น
2. อาชีพที่บุคคลเลือก มักเป็นอาชีพที่บุคคลเชื่อว่าจะสนองความต้องการส่วนใหญ่ของบุคคลได้ดีที่สุด เช่น ผู้ที่มีความต้องการระดับสูงในด้านความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ เขาจะแสวงหาอาชีพที่ได้รับรายได้ดีอย่างสม่ำเสมอ
3. บุคคลอาจจะรับรู้ความต้องการของตนเองอย่างชัดเจนถูกต้อง หรืออาจรับรู้อย่างเลือนลางว่ามีบางสิ่งบางอย่างที่ดึงดูดความสนใจ แต่ไม่ว่าบุคคลจะรับรู้ความต้องการของตนเองได้ชัดเจนหรือไม่เพียงใด ความต้องการดังกล่าวก็มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกอาชีพ เพราะบุคคลเลือกอาชีพ เพื่อแสวงหาสิ่งแวดล้อมที่สามารถตอบสนองความต้องการของเขาได้
4. พัฒนาการทางอาชีพเริ่มเกิดขึ้น เมื่อบุคคลตระหนักเป็นครั้งแรกว่า อาชีพสามารถช่วยสนองความต้องการของตนได้
5. พัฒนาการทางอาชีพจะดำเนินก้าวหน้าไป และอาชีพที่เลือกจะดีขึ้น ถ้าบุคคลสามารถคาดคะเนอาชีพที่จะเลือกว่าจะสนองความต้องการของตนเองได้ดีเพียงใด และความสามารถในการคาดคะเนนั้นจะขึ้นอยู่กับความรู้เกี่ยวกับตนเอง
6. ข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลเช่น ความสามารถ ความถนัด ความสนใจ บุคลิกภาพ ค่านิยม และฐานะทางเศรษฐกิจ มีผลต่อการเลือกอาชีพ เพราะช่วยให้บุคคลได้ตระหนักถึงความต้องการของตนเอง ช่วยให้บุคคลสามารถคาดคะเนได้ว่า อาชีพที่เขาจะเลือกนั้นจะสนองความต้องการของเขาได้มากน้อยเพียงใด
7. ข้อเสนอแนะทางอาชีพจะมีผลต่อการเลือกอาชีพ โดยช่วยให้บุคคลได้ค้นพบอาชีพต่าง ๆ ที่อาจจะสนองความต้องการของตน และช่วยให้บุคคลสามารถคาดคะเนได้ว่า อาชีพใดจะสนองความต้องการของตนได้ดีกว่าอาชีพอื่น
8. ความพึงพอใจในงานหรืออาชีพ จะขึ้นอยู่กับงานที่บุคคลได้ทำนั้นสนองความต้องการตามที่บุคคลนั้นคาดหวังมากน้อยเพียงใด และระดับความพึงพอใจจะพิจารณาได้จากอัตราส่วนของความต้องการที่ได้รับการตอบสนอง และความต้องการที่คาดหวังจะได้รับการตอบสนอง

9. ความพึงพอใจเป็นผลจากงาน ซึ่งสนองความต้องการของบุคคลในปัจจุบัน หรือเป็นผลจากงานซึ่งมีที่ทำว่าจะสนองความต้องการของบุคคลในอนาคต

10. การเลือกอาชีพของบุคคลอาชีพที่บุคคลจะเลือกจะเปลี่ยนได้เสมอ ถ้าบุคคลนั้นเชื่อว่า การเปลี่ยนจะสนองความต้องการของเขาได้ดีกว่า

จากทฤษฎีการเลือกอาชีพของฮอฟพอค มีความเชื่อว่า บุคคลจะเลือกอาชีพที่สนองความต้องการของตนเองได้มากที่สุด และเป็นความสำคัญของการรู้จักตนเองในเรื่องความต้องการ การ ความสามารถ ความสนใจ ความถนัดและลักษณะนิสัย จุดเด่น จุดด้อย เพื่อนำไปเปรียบเทียบกับข้อมูลทางด้านอาชีพที่จะช่วยให้บุคคลเลือกอาชีพได้อย่างถูกต้อง และประสบผลสำเร็จในที่สุด

2.4.4 ทฤษฎีการเลือกอาชีพของไครท์ (Crites)

ไครท์ (Crites, 1971 : อ้างถึงใน ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์, 2529) ได้เสนอแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการเลือกประกอบอาชีพของบุคคลไว้ดังนี้

- 1) การเลือกอาชีพขึ้นอยู่กับพื้นฐานของความเป็นจริงมากที่สุด และแสดงให้เห็นว่าบุคคลคิดว่าเขาจะประกอบอาชีพอะไร
 - 2) ความชอบในอาชีพ ได้แก่ การที่บุคคลมีความประสงค์หรืออยากจะประกอบอาชีพนั้น ๆ ถ้าเงื่อนไขในสภาพความเป็นจริงเปิดโอกาสให้
 - 3) ความปรารถนาหรือความมุ่งหวังในอาชีพ ได้แก่ การที่บุคคลมุ่งหวังว่าจะประกอบอาชีพอะไร
 - 4) ความสนใจในอาชีพมีความคล้ายคลึงกับความชอบในอาชีพ แต่มีความเป็นจริงมากกว่า เพราะความสนใจมีความสัมพันธ์กับการเข้าเป็นสมาชิกและ/หรือประกอบอาชีพนั้น ๆ
- สำหรับแนวคิดทั้ง 4 ประการข้างต้น จะมีความเป็นอิสระต่อกัน แต่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน

จากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความสนใจและการเลือกอาชีพดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพของนักเรียน เช่น บุคลิกภาพ ความสนใจในอาชีพ ความสามารถทางการเรียน ค่านิยม ระดับฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้ปกครอง ซึ่งนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เป็นช่วงวัยรุ่น เด็กจะมีการพิจารณาเลือกอาชีพโดยพิจารณาจากลักษณะของตนเอง และเป็นกระบวนการค่อยเป็นค่อยไป ดังนั้นจะต้องได้รับความร่วมมือ

และช่วยเหลือจากหลายฝ่าย ทั้งทางโรงเรียนและผู้ปกครอง โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนเป็นผู้ตัดสินใจ โดยให้เขาเป็นผู้ตัดสินใจจากการมีความเข้าใจตนเอง เพื่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพในอนาคต

2.5 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษาและความสนใจในอาชีพของนักเรียน

งานวิจัยในประเทศ

ถวิล มาตรเลี่ยม (2530) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการวิเคราะห์ตัวแปรที่สัมพันธ์กับการศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในเขตพื้นที่รับผิดชอบของโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท เขตการศึกษา 11 ผลการวิจัยพบว่า สถานภาพส่วนตัวของนักเรียนและสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของครอบครัว มีผลสำคัญในการเข้าเรียนต่อและไม่เข้าเรียนต่อ ความต้องการของบิดามารดาหรือผู้ปกครองในการให้นักเรียนศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษาเป็นเหตุผลที่สำคัญที่สุด เหตุผลรองลงมาคือ ความต้องการของตัวนักเรียนเองในการศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษา

ไชยสิทธิ์ โกรธคุณาศัย (2532) ได้สำรวจความต้องการศึกษาต่อสายอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในจังหวัดสุพรรณบุรี โดยศึกษากับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 2,413 คน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2531 สนใจเลือกเรียนสายอาชีพมากกว่าสายสามัญ และนักเรียนตัดสินใจเลือกเรียนวิชาชีพด้วยตนเอง ต้องการเลือกอาชีพที่มีลักษณะวิชาชีพที่หางานง่าย รายได้ดี

วนิดา น้อยสุข (2534) ศึกษาองค์ประกอบที่ส่งผลต่อการเรียนต่อ และไม่เรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนนาร่องขยายการศึกษาภาคบังคับ เขตการศึกษา 9 กลุ่มตัวอย่าง 663 คน ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบด้านสถานภาพส่วนตัวของนักเรียนมีความสัมพันธ์กับการเรียนต่อ และไม่เรียนต่ออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความคาดหวังในอาชีพของนักเรียน ส่วนองค์ประกอบด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัวมีความสัมพันธ์กับการเรียนต่อและไม่เรียนต่อของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือ ระดับการศึกษาของบิดามารดา อาชีพของบิดามารดา รายได้ของครอบครัว และในปีเดียวกัน มัลลิกา พินสุวรรณ (2534) ได้ศึกษาความต้องการในการศึกษาต่อหลักสูตร ปวช. (เกษตรกรรม) ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ใน

จังหวัดกระบี่ โดยศึกษากับกลุ่มตัวอย่าง 632 คน พบว่า ความต้องการในการศึกษาต่อหลังสำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ส่วนใหญ่สนใจเรียนในหมวดวิทยาศาสตร์มากที่สุด (ร้อยละ 22.31) ส่วนหมวดวิชาเกษตรกรรม นักเรียนให้ความสนใจน้อยที่สุด (ร้อยละ 10.43)

ส่วนทัศนคติของนักเรียนในด้านการศึกษาต่อ นางลักษณ์ เดชมา (2534) ได้ศึกษาทัศนคติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในจังหวัดระนองต่อการศึกษาต่อที่วิทยาลัยเกษตรกรรมระนอง จากกลุ่มตัวอย่าง 140 คน พบว่า นักเรียนมีทัศนคติต่ออาชีพเกษตรอยู่ในระดับปานกลาง ความต้องการศึกษาต่อที่วิทยาลัยเกษตรกรรมมีเพียงส่วนน้อย นักเรียนส่วนใหญ่ต้องการเรียนต่อสายสามัญ

ในปี พ.ศ. 2537 วิจิตรา พกานมิตร ได้ศึกษาเกี่ยวกับการศึกษามูลนิธิภาพ ความสนใจในการเลือกสาขาศึกษาต่อ และอิทธิพลที่มีต่อการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อ โดยศึกษากับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนแม่กะสันพิทยา กลุ่มตัวอย่าง 204 คน เป็นนักเรียนชาย 79 คน นักเรียนหญิง 125 คน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชายสายวิทยาศาสตร์ มีความสนใจใน 3 อันดับแรก คือ วิศวกรรมศาสตร์ สถาปัตยกรรมศาสตร์ สังคมศาสตร์ ส่วนสาขาที่ไม่เลือกเลย คือ มนุษยศาสตร์ และจิตรศิลป์ ส่วนนักเรียนหญิงสายวิทยาศาสตร์มีความสนใจ 3 อันดับแรก คือ แพทยศาสตร์ และอนามัย สังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ สาขาที่สนใจน้อย คือ นิติศาสตร์ เกษตรศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ ส่วนอิทธิพลที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกสาขาศึกษาต่อ พบว่า อิทธิพลที่มีผลมากในการเลือกสาขาศึกษาต่อได้แก่ เลือกตามความต้องการของตนเอง และเลือกเพราะมีความสอดคล้องกับลักษณะบุคลิกภาพ ส่วนที่มีอิทธิพลน้อยต่อการตัดสินใจเลือกสาขาศึกษาต่อ ได้แก่ เลือกเพราะมีงานร่อยุ่ เลือกตามความต้องการของตลาด เลือกตามเพื่อน

ในส่วนที่เกี่ยวกับความสนใจและการเลือกอาชีพ พิมพ์ พร้อมถกล (2522) ได้ตรวจสอบความตรงตามทฤษฎีและแบบสำรวจความสนใจในอาชีพของฮอลแลนด์ กับกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 565 คน ในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า เพศเป็นตัวแปรที่ทำให้นักเรียนมีความสนใจในอาชีพแตกต่างกัน นักเรียนชายมีความสนใจในอาชีพประเภทงานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมากที่สุด นักเรียนหญิงมีความสนใจในอาชีพประเภทงานสำนักงาน และงานเสมียนมากที่สุด สำหรับประเภทอื่น ๆ พบว่า นักเรียนชายสนใจงานช่างฝีมือและงานกลางแจ้งมากกว่านักเรียนหญิง ส่วนนักเรียนหญิงมีความสนใจในอาชีพประเภทงาน

บริการการศึกษาและสังคมมากกว่านักเรียนชาย นอกจากนี้ยังพบว่าอาชีพของบิดามารดาหรือผู้ปกครองไม่มีผลต่อความสนใจในอาชีพของนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยในมีต่อมาของ สมจิต อภิชนาพงษ์ (2523) ที่ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพแสดงตัว-เก็บตัว กับความสนใจในอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในจังหวัดชุมพร ที่ได้ศึกษากับกลุ่มตัวอย่าง 432 คน ผลการวิจัยพบว่า อาชีพของบิดามารดาของนักเรียนไม่มีความสัมพันธ์กับอาชีพที่นักเรียนสนใจอันดับแรก

จากการศึกษาของ อนงค์ สุกุล (2529) ศึกษาโดยการสำรวจความสนใจในอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2527 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 902 คน เป็นนักเรียนชาย 490 คน นักเรียนหญิง 412 คน นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 828 คน เป็นนักเรียนชาย 414 คน นักเรียนหญิง 414 คน สุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้นหลายขั้นตอน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีความสนใจในอาชีพแตกต่างกัน นักเรียนชายชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีความสนใจในหมวดอาชีพการบริการ หมวดอาชีพการคมนาคม การผลิต และการช่าง รองลงมาตามลำดับ นักเรียนหญิงสนใจหมวดอาชีพรองลงมาจากหมวดอาชีพวิชาชีพ วิชาการตามลำดับคือ หมวดอาชีพวิชาชีพเสมียนและพนักงาน หมวดอาชีพการค้า สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สนใจในหมวดอาชีพวิชาชีพวิชาการมากที่สุด ที่สนใจรองลงมาตามลำดับ คือ หมวดอาชีพการบริการ และหมวดอาชีพกิจกรรม นักเรียนหญิงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สนใจในหมวดอาชีพวิชาชีพ วิชาการมากที่สุด ที่สนใจรองลงมาตามลำดับ คือ หมวดอาชีพเสมียนและพนักงาน หมวดอาชีพการค้า

จันทร์เพ็ญ ทองหยิบ (2536) ทำการศึกษาค่านิยมที่มีต่อการเลือกประกอบอาชีพอิสระของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพิษณุโลก โดยศึกษากับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 640 คน ผลการวิจัยพบว่านักเรียนชายและนักเรียนหญิง มีค่านิยมในการเลือกอาชีพแตกต่างกัน นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงมีค่านิยมในการเลือกอาชีพปานกลาง นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนปานกลางและนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ มีค่านิยมต่อการเลือกประกอบอาชีพอิสระในระดับมาก นักเรียนที่มีบิดามารดามีฐานะทางเศรษฐกิจแตกต่างกันมีค่านิยมต่อการเลือกประกอบอาชีพอิสระแตกต่างกัน

ในปี พ.ศ. 2537 เพ็ญศรี จินดาศักดิ์ ได้ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเลือกอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดชลบุรี จำนวน 585 คน โดยได้กลุ่มตัวอย่างจากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน ผลการวิจัยพบว่า การเลือกอาชีพของนักเรียนกับตัวแปรเพศ ความสนใจในอาชีพ ค่านิยมในอาชีพมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แต่ไม่พบความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติของการเลือกอาชีพของนักเรียนกับตัวแปรผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง อาชีพของผู้ปกครองและรายได้ของผู้ปกครอง

งานวิจัยต่างประเทศ

อิงลิช (English, 1971) ได้ศึกษาเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างความคาดหวังทางการศึกษาของวัยรุ่นกับองค์ประกอบด้านเชื้อชาติ และเพศ พบว่า เพศเป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับระดับความคาดหวังทางการศึกษา เพศชายมีความคาดหวังทางการศึกษาสูงกว่าเพศหญิง

ดอนเนล (Donnell, 1978) ได้ศึกษากับการเลือกโครงการการศึกษาเกี่ยวกับอาชีพและอาชีพที่จะทำ โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นปีที่ 12 ของโรงเรียนมิสซิสซิปปี จำนวน 356 คน ผลการวิจัยพบว่า บิดามารดา ผู้ปกครองมีอิทธิพลมากที่สุดในการตัดสินใจของนักเรียนเกี่ยวกับการวางแผนการศึกษาและอาชีพ และนักเรียนส่วนมากรู้ถึงโครงการเกี่ยวกับการศึกษาอาชีพ อย่างกว้างขวาง

จากการวิจัยของฟิลิบิน (Philibin, 1980) ศึกษาเรื่องความสนใจ ความสามารถ สัมฤทธิ์ผล และลักษณะบางประการของนักเรียนที่เรียนแผนการเรียนกลุ่มวิชาต่างกันในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ในรัฐโอไฮโอ พบว่า ไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนกับความสนใจในอาชีพของนักเรียน

ในปีต่อมา สเตาท์ส (Stouts, 1981) ได้ทำการสำรวจถึงเหตุผลที่ว่าทำไมผู้ใหญ่จึงหันกลับไปเรียนในระดับสูงกว่าปริญญาตรี ศึกษาจากผู้สำเร็จการศึกษาเป็นบัณฑิตกว่า 3 ปี โดยใช้แบบสอบถาม จากผลการวิจัยพบว่า ความสนใจส่วนบุคคลและความสนุกที่จะเรียนเป็นเหตุผลสำคัญที่กลับมาเรียนต่อ ส่วนประโยชน์ด้านเกี่ยวกับการทำงานที่สัมพันธ์กับอาชีพนั้น เป็นเหตุผลที่สำคัญอันดับรองลงมา

เฟรนช์ (French, 1990) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาสำหรับการจ้างงานของรูปแบบการศึกษาเกี่ยวกับอาชีพของเขตคาลามาซูล หลักสำคัญของการทำให้บรรลุผลสำเร็จของโครงการคือ การสร้างเป้าประสงค์ของการศึกษาเกี่ยวกับอาชีพที่เป็นที่ยอมรับของโรงเรียนในเขตคาลามาซูลที่ได้ร่วมในการศึกษาสำหรับการจ้างงานเป้าประสงค์กว้าง ๆ คือ การจะทำในส่วนที่ยังไม่เข้าสู่ท้องถิ่นในขณะที่มีการทบทวนหลักสูตรในแต่ละหลักสูตร ความสามารถและดัชนีชี้วัดได้ทำเป็นรายการ พร้อมกับเป้าประสงค์ที่จะช่วยให้เขตโรงเรียนในท้องถิ่นสามารถบอกให้รู้เกี่ยวกับความต้องการเป็นพิเศษของนักเรียน คณะกรรมการจัดการศึกษาเพื่ออนาคตเป็นกลุ่มย่อยของการศึกษาสำหรับการจ้างงาน ได้ยอมรับว่าการศึกษาทางอาชีพได้จัดเตรียมเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างการเรียนและตลาดงานในอนาคต

บราวน์ (Brown, 1993) ได้ศึกษาการพัฒนาความคาดหวังของนักเรียนเกี่ยวกับอาชีพในสาขาวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ หรือวิศวกรรมศาสตร์ โดยการวิเคราะห์ความแตกต่างตามเพศและความเกี่ยวข้องกับตัวแปรในด้านเนื้อหา (อาชีพวิทยาศาสตร์ อาชีพคณิตศาสตร์ อาชีพวิศวกรรมศาสตร์) ซึ่งศึกษากับนักเรียนในระดับ 10 จากกลุ่มตัวอย่างในโรงเรียนรัฐบาลของสหรัฐอเมริกา จำนวน 3,000 คน จากผลการวิจัย พบว่า ตัวแปรทางเพศจะมีอิทธิพลมากที่สุดต่อความคาดหวังในด้านอาชีพในสาขาวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และวิศวกรรมศาสตร์ โดยเด็กชายค่อนข้างจะแสดงความสนใจในอาชีพทางวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์และวิศวกรรมมากกว่าเด็กหญิง

จากแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา และการประกอบอาชีพของนักเรียนขึ้นอยู่กับปัจจัยส่วนตัว ความต้องการ ความสนใจและเป็นสิ่งที่จะต้องมีการวางแผน ซึ่งการศึกษาและการประกอบอาชีพเป็นขบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตของทุกคน